

УДК 53(07):373:331.548

В. Д. Шарко,
доктор педагогічних наук, професор
(Херсонський державний університет)
Д. В. Грабчак,
учитель фізики та інформатики
(Чорноморська ЗОШ I–III ступенів
Голопристанського р-ну Херсонської обл.)

ПРОФОРІЕНТАЦІЙНА РОБОТА ЯК ВИД ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИКИ У ПРОФІЛЬНІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. Одним із головних кроків у житті кожної молодої людини є вибір професії. Від правильного вирішення питання “Ким бути?” – багато в чому залежить вся подальша доля людини. Якщо підліток вибирає професію випадково, то це потім викликає небажані наслідки для нього, зокрема нездатність виконувати свої професійні обов’язки на якісному досконалому рівні, відсутність задоволення від результатів своєї праці, відсутність творчого підходу до неї, наявність психологічної дисгармонії як наслідку всього перерахованого вище. За підрахунками зарубіжних вчених правильний і своєчасний вибір професії у шкільному віці у 2–2,5 разів зменшує плінність кадрів, на 10–15% збільшує продуктивність праці і у 1,5–2 рази знижує вартість підготовки кадрів [1].

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури, пов’язаної з профорієнтаційним навчанням [2; 4] виявив, що: психолого-педагогічні основи професійного самовизначення школярів розглянуто у роботах Д. Закотнова, І. Кона, О. Конопкіна, Г. Пригіна, В. Лозниця, П. Лернера; дослідження Є. Ендальцева дали можливість встановити, що вибір професії пов’язаний з соціальним, економічним і педагогічним факторамм; етапи, напрями, форми та методи профорієнтаційної роботи розроблено Н. Захаровим, З. Сахаровим, А. Сезановим, Ж. Сабадажем, В. Ярощенко; В. Зінченком та М. Яцуром розроблено теорію і практику розбудови системи професійної орієнтації в сучасних умовах.

Аналізом історичної літератури з фізики [1; 3] займалися П. Ланжевен, В. Моцанський, Є. Савєлова, С. Гончаренко. Зусилля цих вчених було спрямовано на добір такого історичного матеріалу, який можна використовувати у навчальному процесі як: одним з найважливіших засобів розвитку у школярів інтересу до науки; фактор, який сприяє підвищенню якості знань учнів; засіб формування наукового світогляду у процесі викладання фізики; засіб природного і суспільно-політичного виховання учнів; складову частину змісту шкільного курсу фізики, що дозволяє не тільки вирішувати навчальні, виховні та багато завдань, але є і важливим джерелом педагогічних ідей, що дає можливість, удосконалювати методи викладання і збагачувати методика навчання фізики новими підходами. Проте мало хто замислювався над тим, щоб використовувати історичний матеріал на уроці й профорієнтаційних цілях. Вивчення досвіду роботи вчителів фізики, пов’язаного з переходом шкіл на профільне навчання, дало

змогу встановити, що більшість з них не знає основних етапів проведення профорієнтаційної роботи у школі, не шукає ефективних шляхів її реалізації на уроці та у позанавчальний час. Зазначене обумовило вибір теми нашого дослідження: “Профорієнтаційна робота як вид діяльності вчителя фізики у профільній школі”.

Мета статті полягає у розкритті змісту підготовки вчителя до проведення профорієнтаційної роботи у школі у контексті компетентнісного підходу до організації навчального процесу. До завдань, які необхідно було розв’язати, увійшли: вивчення літератури з проблеми дослідження; відбір професій, що виникли внаслідок розвитку фізики як науки; розробка рекомендацій для вчителів щодо реалізації профорієнтаційної роботи на уроці та під час самостійної роботи учнів.

Вивчення Положення про професійну орієнтацію молоді, що навчається, дало змогу встановити, що основними завданнями профорієнтаційної роботи є: ознайомлення учнів і вихованців з професіями та правилами вибору професії, рекомендовані Міністерством освіти і науки України; виховання у молоді спрямування на самопізнання і власну активність як основу професійного самовизначення; формування вміння зіставляти свої здібності з вимогами, необхідними для набуття конкретної професії, складати на цій основі реальний план оволодіння професією; забезпечення розвитку професійно важливих якостей особистості [4].

Реалізація цих завдань можлива за умов здійснення профорієнтаційної роботи за такими етапами: інформаційний (професійна інформація дає змогу учням ознайомитися з різними професіями, з вимогами, які ці професії висувають до людини, а також де ними можна оволодіти); діагностичний (профорієнтаційна діагностика дає змогу вивчити психологічні особливості особистості з метою виявлення її професійно значущих властивостей і якостей); консультаційний (профорієнтаційна консультація надана особистості на основі її вивчення науково обґрунтованої допомоги щодо найбільш оптимальних для неї напрямів і засобів професійного самовизначення); вибірковий (включає систему роботи, спрямовану на надання допомоги учневі щодо визначення й вибору конкретної професії на основі виявлення й оцінки його загальних і спеціальних здібностей, здатностей, інтересів, потреб і об’єктивних умов професійної підготовки і працевлаштування); адаптаційний (здійснюється тоді, коли учень вже обрав професію і перебуває на стадії оволодіння нею).

Таблиця 1

Історична інформація про професії [3]

№	Професії	Історія професій
1	Автогонщик	Автомобільні гонки з’явилися і стали завойовувати популярність у міру того, як удосконалювалися транспортні засоби. Побудований у 1769 році французом Ж. Куньо саморушій візок з паровим двигуном був дуже тиххідним і ненадійним. Датою винаходу власне автомобіля вважають 1885 рік, коли з’явився перший безрейковий саморушій візок з бензиновим двигуном, названий автомобілем (від греч. <i>autos</i> – сам і <i>mobilis</i> – рухливий) її творцями – німцями Г. Даймлером і К. Бенцем. З винаходом конвеєра Генрі Фордом (30-і роки XX століття) кількість автомобілів різко зростає. Але проведення гонок на звичайних автомобілях було недоцільним, оскільки такі

нашу думку, дозволить раціонально використовувати час на уроці, якого і так не вистачає для ґрунтовного розкриття теми уроку, закріплення вивченого матеріалу, реалізації виховних функцій уроку та розвитку наукового світогляду учнів. Нижче пропонуємо таблицю, в якій подано історичну інформацію про окремі види професій, що виникли за рахунок розвитку фізики як науки.

З кожною перерахованою вище професією учні можуть глибше ознайомитись у глобальній мережі Інтернет. Портал професійного консультування за електронною адресою <http://profi.org.ua/profes/in.shtml> пропонує відомості про 150 найбільш поширених професій, що упорядковані за такою структурою: 1. Класифікаційна картка професії. 2. Домінуючі види діяльності (здібності, особистісні якості, інтереси, нахили). 3. Властивості, що забезпечують успішність виконання професійної діяльності (здібності, особистісні якості, інтереси, нахили). 4. Властивості, що перешкоджають ефективності професійної діяльності. 5. Сфери застосування професійних знань. 6. Історія професії. 7. Деякі професії, що підходять людині з певним типом особистості. 8. Навчальні заклади, що навчають професії. На цьому ж сайті вчитель може ознайомитись із вимогами до здібностей учнів, які він має розвивати для успішного опанування. Наприклад, якщо обрати професією автогонщик, то на новій сторінці веб-сайту з'явиться такий перелік здібностей: концентрація уваги (здатність протягом тривалого часу займатися визначеним видом діяльності); реакція (час поширення нервових імпульсів); великий обсяг і стійкість уваги (здатність одночасно помічати й утримувати в полі зору велику кількість явищ); розвита моторна пам'ять; розвита зорова пам'ять; гнучкість мислення (здатність швидко змінювати рішення в ситуації, що змінилася.); розвиненість аналітичного і стратегічного мислення (здатність аналізувати і прогнозувати розвиток ситуації); психічна й емоційна стійкість; розвитку просторова уява.

Використовуючи нові інформаційні технології, учень має змогу пройти професійну діагностику та зробити свій професійний вибір. На сайті <http://profi.org.ua/profes/profes.shtml> розміщено експрес-методику перевірки придатності до 150 найбільш поширених професій. Вона включає 10 тестових завдань по кожній спеціальності. Завдання сформульовано у тестовій формі закритого типу. На кожне з запитань наведено по три варіанти відповіді, з яких треба обрати лише одну. Після виконання завдань на моніторі з'явиться повідомлення про придатність чи непридатність до професії, яку було обрано для дослідження.

Якщо учень успішно пройшов експрес-методику, ознайомився з вимогами до професії, порівняв їх зі своїми можливостями і отримав ідентичну відповідність, він має змогу на вище описаному сайті ознайомитися з навчальними закладами, які готують спеціаліста з обраної професії. Спеціалісти головного управління освіти разом з державною службою зайнятості населення розробили програму щодо підтримки профорієнтаційної роботи у школі. З цією метою у більшості шкіл України почали встановлювати профорієнтаційні термінали. Ознайомлення з його будовою дозволило дійти висновку, що він цікавий і доступний не тільки для школярів. У ньому містяться три блоки інформації – для батьків, вчителів й учнів. Майбутні випускники можуть здобути для себе інформацію про всі навчальні заклади в Україні. За потреби можна скористатися найновішими посібниками та

навчальними матеріалами, яких ще немає в друкованому вигляді. Це дуже зручно і для вчителів, адже вони можуть скористатися методичним матеріалом і зробити шкільні заняття цікавішими. Отримати корисну інформацію можуть і батьки учнів. Також взяти для себе корисну інформацію можуть і колишні випускники, яким не вдалося вступити до вищих навчальних закладів. Значною перевагою профорієнтаційного терміналу є постійне оновлення інформації. Завдяки тому, що він працює автономно (автоматично вмикається о 8.00 ранку і вимикається о 20.00 вечора), до бази даних надходить найновіша інформація, яка допомагає орієнтуватися у світі професій.

Висновки. Отже, профорієнтаційну роботу вчитель фізики може здійснити за рахунок навчального часу (профорієнтаційна інформація, консультації) та самостійної роботи учнів вдома (профорієнтаційна діагностика та вибір професії). Така логіка побудови профорієнтаційної роботи є найбільш раціональною, не створює великого навантаження на вчителя й учнів.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Плануємо розробити теоретичний матеріал інформаційного етапу профорієнтаційної роботи вчителя фізики з метою практичного його застосування на уроці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ланжевен П. О. Избранные произведения / П. О. Ланжевен. – М. : Изд-во АН СССР, 1980. – 121 с.
2. Лернер П. С. Модель самоопределения выпускников профильных классов средней общеобразовательной школы / П. С. Лернер // Школьные технологии. – 2004. – № 4. – С. 50–63.
3. Мощанский В. Н. История физики в средней школе / В. Н. Мощанский, Е. В. Савелова. – М. : Просвещение, 1981. – 205 с.
4. Сабадаж Ж. Профільна освіта старшокласників / Ж. Сабадаж // Завуч. – 2005. – № 17–18. – С. 42–46.

УДК 123.456:789

Г. І. Шатковська,
кандидат педагогічних наук, докторант
(Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова)

ДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ, УМОВИ І ЗАКОНОМІРНОСТІ ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

Постановка проблеми. Завданням сучасної вищої освіти є підготовка спеціалістів нової генерації, які зможуть на практиці реалізувати пошуково-креативні схеми навчання. Вища школа зорієнтована на підвищення якості та поглиблення фахової підготовки спеціалістів; для цього потрібен пошук нових методів і технологій навчання та впровадження їх у процес організації й управління навчальним процесом. Соціально-економічні перетворення, що